

Handledare: Veselinka Möllerström

Examinator: Sara von Platen

Den frivilliga upplysningen

En textanalys av den statliga hälsokommunikationen

Abstract

Till vilken grad staten ska intervensera i medborgarens livsvärld är en fråga som diskuterats under lång tid. Hälsokommunikation och livsmedelsupplysning är ett exempel på statlig kommunikation inom ett område som hör till den mer privata sfären: vad vi äter. Syftet med detta arbete är att undersöka hur staten kommunicerar sin folkhälsopolitik genom Livsmedelsverket samt om dagens hälsokommunikation bär spår av äldre tiders folkhälsoupplysning. Genom en kvalitativ textanalys har vi undersökt Livsmedelsverkets språkrör Vår föda i skenet av tidigare folkhälsodiskurser samt samhällsteori som knyter an till senmoderna tänkare och relationen mellan stat och individ. Vår analys visar att den statliga hälsokommunikationen anknyter till både en kommunitär och en neutral syn på statens relation till individen. Den bär vissa paternalistiska spår av tidigare typer av disciplinerande folkhälsokommunikation men ett modernt förhållningssätt till individen och dess val råder huvudsakligen inom dagens statliga hälsokommunikation.

Nyckelord: hälsokommunikation, folkhälsa, paternalism, livsmedelsverket, vår föda

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
2 Metod	3
2.1.1 Teorival.....	5
2.1.2 Metodkritik	5
2.2 Urval och avgränsningar	6
3 Samhällsteori	7
3.1 Välfärdsstaten tar form, en diskurs om folkhälsa för samhällsnyttans skull	7
3.2 Hälsokommunikation i dag.....	9
3.3 Senmoderniteten, en tid av livsprojekt och valmöjligheter	10
3.4 Vad bör staten göra?	11
3.5 Hälsokommunikationens praktik	13
4 Analys	15
4.1 Introduktion till Vår föda.....	15
4.2 Den komunitära statens hälsokommunikation.....	16
4.3 Den neutrala statens hälsokommunikation	20
5 Resultat och slutdiskussion	25
6 Referenser	26

1 Inledning

Statlig kommunikation är av en speciell art då relationen mellan medborgare och statsmakt i grunden är assymetrisk. Genom årens lopp har förhållandet mellan stat och medborgare förändrats avsevärt och man kan anta att ojämlikhetsförhållandet har minskat gradvis. Ändå är det av stor vikt att speciell hänsyn tas då råd och rekommendationer ges till medborgarna i fråga om hur de ska leva sitt privatliv. Vad vi äter är synnerligen personligt och kan kanske ses som något av det mest privata, speciellt i en tid då mat och livsmedel allt mer inlemmas i vår kultur och livsstil. ”Du är vad du äter” är ett nygammalt uttryck som vi menar stämmer i allra högsta grad, därför är det också av värde att studera den som bestämmer vad vi borde äta.

Att vi valde det här ämnet för vårt arbete grundar sig i ett intresse för individens roll i relation till en statsmakt som vi ibland upplever som en mästrande patriark eller en sträng kontrollant. Vi menar att ämnet alltid bör diskuteras i en demokrati, men i en tid av FRA-lagar och IPRED-direktiv är det kanske mer aktuellt än aldrig förr.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka om staten har en paternalistisk attityd till medborgarna i sin hälsokommunikation. Mellan staten och individen råder en obalans i maktförhållandet och därför vill undersöka om individen ses som en passiv mottagare i sin livsmedelskommunikation. Vi är även intresserade av att analysera den statliga kommunikationen i ett politisk-filosofiskt sken för att kunna skapa större förståelse för denna relation, som även återfinns inom andra sfärer än folkhälsopolitiken. Att undersöka dessa förhållanden menar vi är av både samhälleligt intresse och intresse för medie- och kommunikationsvetenskapen som ämne.

Våra frågeställningar lyder således:

- (i) *Hur kommunicerar den statliga myndigheten Livsmedelsverket de livsmedelsval som de anser vara eftersträvansvärda?*
- (ii) *Bär dagens hälsokommunikation spår från äldre tiders folkhälsoupplýsning?*
- (iii) *Öppnar dagens hälsokommunikation upp för ett eget val då individen tar ställning till Livsmedelsverkets påbud?*

2 Metod

För att svara på våra forskningsfrågor har vi valt att använda oss av en kvalitativ textanalys av Livsmedelsverkets tidning Vår föda. I uppsatsen refererar vi till tidningen som Vår föda, eller till Livsmedelsverket, eftersom tidskriften fungerar som officiellt språkrör för myndigheten i fråga och i förlängningen även för staten. Den kvalitativa textanalysen har vissa drag av diskursanalys då vi i linje med vår frågeställning vill undersöka hur dagens hälsokommunikation har förändrats i relation till den diskurs som rådde under välfärdsstatens formering. Det diskursanalytiska inslaget sträcker sig dock inte längre än att metoden använts som inspirationskälla i de analyser som vi gjort på makronivå. Orsakerna bakom detta val hänför sig till att vi under arbetets gång inte haft tidsmässig möjlighet att sätta oss in i de berörda diskurserna till den omfattande utsträckning den diskursanalytiska traditionen kräver för ett gott resultat. Därmed inte sagt att vi inte har djup förståelse av dagens och den tidigare hälsodiskursen, men då vi menar att diskursanalysen kräver synnerligen djup förståelse av den tidsålder som tas i beaktande valde vi att istället utföra en kvalitativ närläsning, där diskursanalysen inte sträcker sig längre än att fungera som en givande inspirationskälla. Vidare kräver diskursanalysen en omfattande kunskap om metodens teoretiska implikationer, i vårt fall förslagsvis Foucault, vilket vi menar inte nödvändigtvis hade gagnat undersökningen, då vi genomgående strävat efter att arbeta så nära det empiriska materialet som möjligt.

I analyskedet har vi undersökt artiklarna på både makro- och mikronivå. På mikronivå lyfter vi fram kännetecken från olika tidsåldrars hälsodiskurser i form av symboler, nyckelord, språk, stil och tilltal. Vi lyfter även fram vilka kommunikationsmässiga grepp som Livsmedelsverket använt sig av i sin kommunikation genom Vår föda. På makronivå kopplar vi samman resultaten från mikronivån med dagens och den tidigare hälsodiskursen på ett mer abstrakt plan, samt knyter an till samhällsteori i form av Bo Rothstein och Anthony Giddens teorier, för att kunna skapa djupare förståelse av textens innebörd och

Livsmedelsverkets förändrade kommunikation. Enligt Esaiasson et al finns det flera skäl till att använda den kvalitativa analysen som metod, bland annat att det eftersökta innehållet kan ligga dolt under ytan och endast kan tas fram genom intensiv läsning av texten. Denna systematik går ut på att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext den ingår i (Esaiasson et al 2007 s.237).

Rent praktiskt påbörjade vi uppsatsarbetet genom att utföra en förstudie av vårt empiriska material. Inledningsvis hade vi planerat att också inkludera material från 1960-talet och 1970-talet, men insåg snart att tidskriften under dessa tidsperioder var av en sådan karaktär att vi varken tidsmässigt eller kunskapsmässigt hade någon möjlighet att inkludera den i undersökningen. Istället riktade vi in oss på tidningsmaterial av senare datum, företrädesvis åren 2005-2008. Vi skummade intensivt igenom de fyra årgångarna för att skapa en bild och en förståelse av materialet vi hade att arbeta med.

I ett tidigt skede började vi utarbeta ett kategoriseringsverktyg som senare kom att ligga till grund för det faktiska urvalet av de artiklar vi tog upp för närmare analys. Kategoriseringsverktyget är huvudsakligen skapat utifrån Bo Rothsteins teorier som bygger på statens förhållningssätt gentemot medborgaren, men naturligtvis spelade även materialet in i utarbetandet av kategoriseringsverktyget under arbetets gång. De två kategoriseringar som huvudsakligen legat till grund för vår analys kallar vi ”den informativa artikeln” samt den ”uppmånande artikeln”. I tidningen finns även andra typer av artiklar, till exempel samhällsreflekterande artiklar, ledare, notiser och krönikor, men efter en bedömning av artiklarnas relevans för vårt forskningssyfte valde vi att inte gå in på dessa artiklar i närmare detalj. I den egentliga analysen har vi använt oss av tio artiklar, fem av dem är att beteckna som uppmånande och fem som informativa. Att vi under hela arbetets gång läst och analyserat ett stort antal artiklar är något som bör nämnas och naturligtvis har detta påverkat vår förståelse och vår analys av Livsmedelsverkets kommunikation i stort. Enligt Esaiasson et al (2007 s.245) görs mycket analytiskt arbete på ett tidigt stadium av undersökningen om forskaren använder sig av ett förhandsdefinierat angreppssätt i utvecklandet av ett kategoriseringsverktyg. Vidare betonar författarna vikten av att kategorierna ska vara ömsesidigt uteslutande, täckande och möjliga att tillämpa

under det praktiska analysarbetet, vilket vi hävdar stämmer överens med de kategorier vi utarbetat.

2.1.1 Teorival

Från början var tanken att vi skulle följa tidningen Vår födas utveckling från dess start 1949 till dags dato, men då de gamla årgångarna visade sig kraftigt skilja sig innehållsmässigt från dagens tidning valde vi att förlita oss på tidigare forskning för att representera äldre tiders hälsokommunikation. Teorikapitlet består därmed av ett kapitel som målar upp den äldre folkhälsodiskursen i Sverige, ett kapitel som berör den nutida folkhälsodiskursen samt ett kapitel som berör hälsokommunikationens praktik. För att mer abstrakt placera dagens hälsokommunikation i relationen mellan stat och individ följer även två politisk-filosofiska teorikapitel.

2.1.2 Metodkritik

Till att börja med ligger undersökningen helt och hållet på en kvalitativ grund – våra egna tolkningar och urval – vi har således inte genomfört några beräkningar eller kvantifieringar. Måhända hade ett kvantitativt angreppssätt varit ett värdefullt komplement till vår tolkande undersökning, men då vi uttryckligen velat utföra en kvalitativ analys har vi valt att förlita oss på de redskap traditionen tillhandahåller. Vad gäller arbetets validitet betonar Esaiasson et al att analysredskapet bör fungera som ”empiriska indikatorer på det generella fenomen forskaren är intresserad av att undersöka” (Esaiasson et al 2007 s.244). Med hänvisning till vårt problemområde och våra forskningsfrågor menar vi att det analysverktyg vi utvecklat förmår fånga upp textens mening på ett tillfredsställande sätt, som även i viss mån möjliggör vidare tolkning. För att hålla reliabiliteten på en så hög nivå som möjligt har vi strävat efter noggrannhet och exakthet i arbetets alla led.

2.2 Urval och avgränsningar

Livsmedelsverket har ett flertal kanaler, bland annat hemsida och trycksaker, genom vilka de informerar och når sin målgrupp. Vi har dock valt att fokusera på tidskriften och språkröret Vår föda. Då tidningen är Livsmedelsverkets officiella språkrör menar vi att den representerar myndigheten i fråga, men också statens ståndpunkt i livsmedelsfrågor.

Vad gäller urvalet av artiklar har vi valt ut tio nummer av Vår föda från åren 2005 till 2008 som vi bedömt vara representativa för tidningen i allmänhet, under den här perioden. Bedömningen har byggts på den förförståelse vi skapat under den förstudie som inledde vårt uppsatsarbete. I varje nummer har vi sedan valt ut artiklar som lämpat sig för analys med hjälp av det kategoriseringsverktyg vi utarbetat.

3 Samhällsteori

3.1 Välfärdsstaten tar form, en diskurs om folkhälsa för samhällsnyttans skull

Från att ha varit en högst individuell angelägenhet började den svenska befolkningens hälsa under 1700-talet uppfattas som en samhällsangelägenhet. Med flera smittsamma infektionssjukdomar i omlopp och en allmän befolkningsbrist som resultat började myndigheterna oroa sig för landets framtid (Olsson 1997 s.18). Därtill fanns ett flertal orsaker till att befolkningens hälsa problematiserades av de statliga myndigheterna, såsom befolkningsmässiga, samhällsekonomiska, patriarkaliska orsaker, samt behov av social kontroll. I grunden handlade det om att befolkningens storlek och tillstånd ansågs ha inverkan på landets ekonomi, säkerhet och produktivitet. Och då målet var att producera gällde det att hålla sjukdomar som kunde hota arbetskraften borta. Trots att samhällsnyttan stod i centrum låg även vissa upplysningsideal bakom intresset för folkhälsan, speciellt bland samhällets högre skikt. Förhoppningen var här att människan genom ökade kunskaper skulle kunna förbättra sina levnadsvillkor och bemästra sina sjukdomar (Olsson 1997 s.19).

Under 1800-talet fortsatte staten på den inslagna vägen, men med ett något mer moraliserande tonfall än tidigare. I samband med industrialiseringen insåg överheten att ett samband fanns mellan arbetskraftens hälsotillstånd och dess produktionsresultat och vid slutet av 1800-talet växte det fram en hygienisk rörelse som utifrån vetenskaplig kunskap ville styra och förändra samhället med en ny människa som resultat. Nu var det med medicinens hjälp samhället skulle omgestaltas och eftersom befolkningens hälsa påverkade samhällsekonomin sågs hälsan som en medborgerlig plikt (Olsson 1997 s.19f.). De fattigas dåliga matvanor ansåg man berodde på kvinnornas okunskap kring kostfrågor och de rika ansågs fördärva sin hälsa genom ohälsosam lyx (Olsson 1997 s.20). Till grund för hela detta tankesätt låg en vision om upplysningens möjligheter men

också en rädsla för degeneration och förfall. Ohälsa berodde på det moderna levnadssättets rörelse från det ursprungliga levnadssättet och därför skulle rasen och släktet räddas genom ett leverne som stod närmare naturen och dess ordning. För att förverkliga detta skulle dåliga anlag motverkas och goda anlag befrämjas, genom socialhygien, sexualhygien, rashygien, nykterhet och idrott (Olsson 1997 s.20). I stort byggde denna tids diskurs på en styrningsmentalitet som hade sin grund i att det svenska folket sågs som oupplyst och att det därför är statens rättighet och skyldighet att indirekt och direkt styra människors tänkande inom vardags- och familjelivets områden. Resultatet var att samhällets kontroll över människors vardagsliv ökade (Olsson 1997 s.72f.). Styrningsmentaliteten materialiserades på livets alla områden, men särskilt fokus lades på sociala reformer och upplysning. Privatlivet sågs inte som en privatsak, istället propagerade man för att sexual- och matvanor bör styras utifrån nationens intresse. I kommunikationen av kostråd och näringslära riktade man in sig speciellt på barnfamiljerna:

Varje befolkningsgrupp skall fostras till att inom sin givna sociala position utveckla ett kosthåll som är avpassat både till modern näringslära och familjeekonomin (...) Barnen skall vara behjälpliga i disciplineringen av föräldrarna genom att ta hem råd och anvisningar i näringslära och kosthåll (Olsson 1997 s.68)

Eftersom människor inte inser sitt eget bästa måste de upplysas av den redan upplysta eliten, men i den här tidens befolkningspolitik skulle människan även själv komma fram till de nödvändiga insikterna. På detta sätt gör människan sig själv till subjekt i betydelsen undersåte, blir ett redskap i befolkningspolitiken och intar en plats som definieras av den rådande diskursen genom en subjektifikationsprocess (Olsson 1997 s.68f.).

Efter andra världskrigets slut tonas de nationalistiska, rasbiologiska och negativa kategoriseringarna av befolkningsgrupper ner i det statligt framställda materialet. Det negativa moraliserandet och talet om ett oupplyst folk avtar också vilket gör att resonemangen om folkuppfostran tonas ner. Vad som dock framhårdas i en större omfattning är styrningsmentaliteten. Reformförslagen är mer långtgående vilket gör att det offentliga insyn i vardagslivet ökar. Nya relationer skapas mellan stat och individ och allt oftare formuleras en vilja att styra människors levnadsmönster och konsumtionsval. Den positiva

maktutövningen gör att människors sociala situation förbättras till priset av ökad kontroll och insyn. Ett exempel på detta är skolan, som ses som en arena för indirekt kontroll av hela familjen, där skolmaten spelar en viktig roll i kostinformation till hela befolkningen (Olsson 1997 s.83f.).

3.2 Hälsokommunikation i dag

Från och med 1980-talet och framåt kan man tala om en ny agenda inom området hälsokommunikation. Masskommunikation mellan stat och en passiv individ är inte längre det enda möjliga alternativet och istället är individen aktivt närvarande i kommunikationen och verkar i samförstånd med det nationella folkhälsoarbetet (Olsson 1997 s.147). Samma tankegång går att hitta i Helena Sandbergs working paper från 1999.

Det finns en etisk medvetenhet och diskussion idag som under seklets början lyste med sin frånvaro. Viktigt nu är snarare att erbjuda individen handlingsalternativ, som hon på frivillig basis kan bedöma och förhoppningsvis anamma (Sandberg 1999 s.20)

Synen på begreppet hälsa har även förändrats under 1980-talet, då nya rön, tankar och idéer har uppstått inom området. Begreppsdefinitionen av hälsa ändrades under årtiondet då termen ”health education” byttes ut mot ”health promotion”, då den förra ansågs ta för lite hänsyn till miljömässiga och strukturella faktorer (Sandberg 1999 s.17). Under den här tiden tycks samhällsdiskursen ha stått inför en klar förändring i fråga om attityder gällande både synen på hälsa, och kommunikationen av denna.

Trots att det skett en förändring i attityd och användandet av den statliga masskommunikationen har minskat, så kvarstår det faktum att staten strävar efter att uppnå en beteendeförändring inom vissa områden. Även om det tillkommit en rad andra aktörer som står som upplysare kring hälsofrågor, däribland medierna, står staten fortfarande som huvudaktör inom området hälsokommunikation.

3.3 Senmoderniteten, en tid av livsprojekt och valmöjligheter

Vad ska man göra? Hur ska man handla? Vem ska man vara? I centrum av senmoderniteten står självet, och det här är frågor som alla människor av i dag måste ta ställning till. Självet är ingen passiv entitet, determinerad av yttre påverkan. Istället skapar individen hela tiden sin självidentitet, vilken även påverkar alla de sociala institutionerna (Giddens 1997 s.10). Symtomatiskt för detta självets samhälle är den stora mängden självhjälpsböcker – handböcker, guider, terapeutiska skrifter – som säger lika mycket om samhället som de konstituerar samhället (Giddens 1997 s.10). Giddens kallar senmoderniteten för reflexiv, att självet är ett projekt som individen är ansvarig för. Med andra ord är vi inte det vi är, utan det som vi gör oss till (Giddens 1997 s.95).

I det moderna sociala livet får begreppet livsstil en speciell betydelse. Det sociala livets öppenhet, den konstanta mångfalden av valmöjligheter innebär att livsstilsval blir allt viktigare vid skapandet av en självidentitet (Giddens 1997 s.14). Senmoderniteten erbjuder självet en komplex mångfald av val, samtidigt som denna modernitet på grund av sin icke-fundamentalistiska karaktär har lite eller ingen hjälp att erbjuda när det gäller vilka val man bör göra. Detta faktum har flera konsekvenser, en av dem livsstilens dominans i den sociala sfären. Livsstilen handlar i det här sammanhanget om något fundamentalt vi inte kan undgå att ta ställning till. Giddens (1997 s.101) definierar en livsstil som

en mer eller mindre integrerad uppsättning praktiker som en individ följer, inte bara därför att sådana praktiker tillfredsställer nyttobehov, utan därför att de ger en materiell inramning till en speciell berättelse om självidentiteten

Varje litet beslut en person tar under en dag, vad hon ska ta på sig, vad hon ska äta, hur hon ska uppträda på jobbet, vem hon ska träffa på kvällen, allt detta är inte bara beslut om hur man ska handla, utan också om vem man vill vara (Giddens 1997 s.102).

Moderniteten kullkastar även förväntningarna på upplysningens förnuftsideal, med all dess ”säkra” kunskap. Den undergräver allt vad säker kunskap är i och

med att varje grundsats eller föreställning är öppen för revidering. Moderniteten och det radikala tvivlet står alltså i oupplöslig förening (Giddens 1997 s.31).

Inom senmoderniteten betraktas kroppen som en del av ett handlingssystem och inte som ett passivt objekt. Denna kroppsmedvetenhet innefattar även motion och diet. Flera gånger om dagen står vi inför valet om vi ska äta eller dricka och vad vi ska äta eller dricka, det är du själv som bestämmer. Att ta kontrollen och uppleva kroppen menar Giddens handlar om att sammanfoga självet till en integrerad helhet och säga ”här bor jag” (Giddens 1997 s.97f.).

En framträdande aspekt av senmoderniteten, som både Giddens (1997) och Ulrich Beck (1998) tar upp, är risken och dess roll i organiseringen av den sociala världen. Giddens menar att risktänkandet är ett sätt att försöka ”stabilisera tänkbara utfall” och ”kolonisera framtiden” (Giddens 1997 s.161). Eftersom framtiden hela tiden dras in i nuet måste alla tänkbara utfall tas till beräkning, men på grund av de moderna institutionernas mobila och motsättningsfyllda karaktär menar Giddens (1997 s.12) att det är tveksamt om dessa riskbedömningar någonsin är något annat än tröstlösa försök till kontroll av händelser bortom ens kontroll.

3.4 Vad bör staten göra?

Hur långt välfärdsstaten ska gå i sin strävan efter jämlikhet, trygghet, och i det här fallet (folk)hälsa är en fråga som alltid är upp till debatt. Bo Rothstein definierar detta spänningsfält genom två ytterligheter, autonomiprincipen och den kommunitära principen. Den förra ser välfärdsstaten som ”folkhemmets förverkligande”, ett politiskt system genom vilket man med allt mer utvecklade metoder sköter om största delen av medborgarnas behov av ekonomisk trygghet och social omvårdnad. Motsatsen till detta synsätt är autonomiprincipen som ser den utvecklade välfärdsstaten som ”en maktfullkomlig statsapparat som styr och ställer med medborgarnas liv efter eget skön, och där möjligheterna till individuell frihet och självbestämmande är starkt begränsade”, med en inlärda hjälplöshet som effekt (Rothstein 2002 s.38ff.). Autonomiprincipen innebär att staten ska låta medborgarna fullfölja sina livsprojekt såsom de själva önskar och att staten ska stå

neutral i förhållande till de val man gör. Enligt denna princip ska alla former av statlig påverkan avvisas, oberoende av de bakomliggande orsakerna. Detta innebär att även den ”godhjärtat auktoritära” staten måste avvisas om principen om autonomi ska gälla (Rothstein 2002 s.39ff.).

På andra sidan av spektrat finns, som vi tidigare nämnt, den komunitära principen. Här är idealet att staten i sin relation till medborgarna bör stå för vissa kollektiva moraliska principer och därmed ta ställning till vad som är eftersträvansvärda livsprojekt. Staten bör alltså inte nödvändigtvis vara neutral i värdefrågor, och kan istället anses ha en skyldighet att hävda att vissa värderingar och vissa levnadssätt är bättre än andra. Hur detta implementeras i praktiken kan se ut på olika sätt, men exempelvis kan staten ge bidrag åt organisationer som anses arbeta för goda värderingar eller så kan vissa moralfilosofiska värderingar finnas med i skolornas läroplaner för inplantering hos eleverna (Rothstein 2002 s.44).

I diskussioner om hälsofrämjandet och folkhälsopolitik dyker ofta termen paternalism upp. Och i fråga om hälsofrämjande insatser definierar Lennart Nordenfelt i ”Kampen för folkhälsan” (1994 s.135) paternalism som att någon, en läkare eller en myndighet, utför en handling avsedd att främja en persons hälsa utan att personen i fråga gett sitt samtycke. Ur etisk synpunkt kan man alltså se paternalism som en problematisk handling. På samma gång innehåller också begreppet ett positivt element, då utgångspunkten är ”den gode fadern som vet sina barns bästa och använder de effektivaste medlen för att uppnå detta också när det gäller deras hälsa”. Och liksom en mor och en far ibland kan komma sina barn till hjälp när så behövs, kan det kanske ibland tyckas vara rättfärdigat att sjukvård och myndigheter kommer medborgarna till hjälp när så nöden kräver. Vidare skriver Nordenfelt att det vore absurt att klassa all paternalistisk verksamhet som oetisk, men att det alltid ligger en risk i att man som utomstående person tillåter sig att göra en bedömning om vad som är nödvändigt och nyttigt för objektet för ens handlingar (Nordenfelt 1994 s.135).

3.5 Hälsokommunikationens praktik

Kommunikation är ett begrepp som oftast föranleder en *symmetrisk relation* mellan sändaren och mottagaren, där båda kan kommunicera gällande budskapet. När det kommer till statlig hälsokommunikation, är kommunikationen dock mer att klassa som en *asymmetrisk relation*, där det snarare är frågan om envägskommunikation (Jarlbros 1999 s.13). Den grundläggande kritiken av den statliga hälsokommunikationen är att transmissionsperspektivet, med dess teori om en avsändare, ett budskap och en passiv mottagare av budskapet står som exempel. Modellen är som kritiker framhäver en ytterst enkel bild av hur verkligheten ter sig, där man inte ser till den komplexa relation som egentligen föreligger. En mottagare är i stort sett aldrig passiv, utan har utifrån en rad bakgrundsfaktorer, formats till en individ som kan tolka budskapet helt annorlunda än vad avsändaren tänkt sig (Heide et al 2008 s.33f.).

Utifrån det faktum att masskommunikation inte behöver vara särdeles effektivt, och rent av kan uppfattas som något negativt av dem som är tilltänkta mottagare, har synen på hälsokommunikation som vänder sig till större grupper förändrats. Det engelska uttrycket för hälsokommunikation var som tidigare nämnts "health education" men är numera omdöpt till "health promotion" (Sandberg 1999 s.17). Exemplet visar att synen på masskommunikation har förändrats och att det inte längre anses rumsrent att på samma sätt försöka upplysa den obildade befolkningsmassan med budskap från staten.

Som en konsekvens av detta har en kommersialisering skett på området och i dag försöker man ofta saluföra sitt budskap på samma sätt som man marknadsför en produkt på öppna marknaden genom reklam. Och ofta är det just reklambyråer som anlitas när en statlig informationskampanj ska utarbetas i dag. I detta kan det dock ligga ett kommunikativt problem, då reklambyråer inte alltid har den vetenskapliga kompetens som krävs inom det område de är tilltänkta att marknadsföra (Jarlbros 1999 s.25). En risk uppstår därmed att man skapar enkla lösningar på komplexa hälsofrågor.

Vad som kännetecknar en lyckad informationskampanj är svårdefinierat, då grundtanken bakom kampanjer skiljer sig beroende på om man enbart vill

upplysa, eller faktiskt få till en konkret beteendeförändring hos befolkningen. Kampanjer anses överlag som mindre förtjänstfulla när man vill åstadkomma långsiktiga förändringar ifråga om attityder och beteenden (Jarlbro 1999 s.39). Det finns dock en modell som anses relativt gångbar, som dessutom används frekvent inom hälsokommunikation, kallad *modellinlärning*. Tanken bakom den är att människor lär sig genom att observera hur andra människor gör, vilket skulle ligga till grund för ett förändrat beteende. Modeller, till exempel kändisar, som en viss målgrupp kan relatera till används därför i sådana sammanhang (Jarlbro 1999 s.37-38).

De två huvudtyper av hälsokommunikation som man i dag kan utläsa är hälsofrämjande som *interaktion*, samt hälsofrämjande genom *miljöförändring*. Den förstnämnda går kortfattat ut på att person A försöker påverka person B:s hälsa genom att interagera med denne, och se till att den själv utför hälsofrämjande åtgärder. Inom den kategorin ryms hela spektrat av hälsokommunikation. Den miljöförändrande kommunikationen skiljer sig dock från detta då dess innebörd är att A påverkar B:s fysiska eller kulturella miljö, för att därigenom uppnå en förändring hos B (Nordenfelt 1994 s.117).

4 Analys

Analysdelen är uppdelad i två delar som grundar sig på det analysverktyg vi skapat för att undersöka tidskriften Vår föda och den statliga hälsokommunikationen. Först ger vi en kort introduktion av Vår föda, dess innehåll och dess karaktär, därefter analyserar vi de artiklar vi förknippar med den kommunitära principen respektive den neutrala principen i fråga om medborgarens förhållande till statsmakten.

4.1 Introduktion till Vår föda

Livsmedelsverkets tidskrift Vår föda gavs ut mellan åren 1949-2008. Utformningen av skriften har tett sig olika under årens lopp, dock har den under större delen av sin verksamma tid inte haft den vanliga befolkningen som primär publik, utan har snarare riktat sig mot dem som står som vidareinformatörer inom området kost och hälsa.

Genom information, utbildning och rådgivning försöker Livsmedelsverket nå ut med sitt budskap. Informationen är i huvudsak riktad till dem som yrkesmässigt hanterar livsmedel samt till lärare, journalister och andra vidareinformatörer. Även den lokala och regionala livsmedelskontrollen är primära målgrupper (Olszon 1995 s.9)

Under senare år har Vår föda kommit ut med 6 nummer per år i en upplaga om 2500 exemplar (Vår föda 2008:3). Till innehållet hör nyheter, forskningsrön och reportage, om ämnen som berör livsmedel, livsmedelssäkerhet och mat i allmänhet. I tidningen finns en del annonser och reklam, ofta från organisationer som Mjölkrämjandet.

Tidningens upplägg tycker vi är relativt modernt och fräscht, med en hel del färgglada bilder och illustrationer. Texterna är skrivna av tidningens egna reportrar, experter från Livsmedelsverket samt olika frilansjournalister och är

skrivna på ett lättläst sätt, med vad man kan ana, ett försök till en neutral och stundtals ämbetsmannamässig ton.

4.2 Den kommunitära statens hälsokommunikation

Som vi tidigare nämnt kan vi efter en förhållandevis extensiv förstudie konstatera att Vår föda till stor del består av två typer av artiklar; de uppmanande artiklarna och de informativa artiklarna. Drar man denna kategorisering ett steg längre kan man även knyta an till teoriavsnittet, ”Vad bör staten göra?”, där vi tar upp Bo Rothsteins syn på välfärdsstaten som en aktör i ett spänningsfält mellan autonomiprincipen och den kommunitära principen. Lutar vi oss mot denna ideologisering kan man argumentera för att de uppmanande artiklarna, vars syfte är att få medborgarna att agera på ett visst sätt, kan hänföras till den kommunitära principens synsätt på välfärdsstaten. Ett exempel på när denna typ av styrningsmentalitet fått blomma ut i Vår föda är artikeln ”Högre skatt på onyttig mat?” (Vår föda 2004:5) med underrubriken ”Delade meningar om vad som kan få svenskarna att äta nyttigare”. Artikeln handlar, såsom rubriken tydligt anger, om huruvida skatter och skattelättnader är ett effektivt instrument för att påverka folks matvanor. Artikelns stoff är taget från ett möte som ägt rum i Lund, där företrädare för livsmedelshandeln, forskare och experter diskuterat de ekonomiska incitamentens eventuella inverkan på folkhälsan i stort. Deltagarna tycks enligt artikeln ha varit relativt överens om att metoden inte fungerar särskilt bra, men ändå öppnas det i artikeln upp för att eventuellt höja avgifterna för läskedrycker, då dessa är extra skadliga för barn. Så här lyder artikelns ingress:

Skatter och subventioner är ingen effektiv metod för att ändra folks matvanor. Det hävdade flera talare vid ett seminarium i Lund som Livsmedelsverket och Folkhälsoinstitutet bjudit in till. Men det framfördes också argument för att avgifter och skatter är ett välmotiverat prispolitiskt instrument för att minska konsumtionen av till exempel läsk (Vår föda 2004:5)

Ett ”prispolitiskt instrument” är metoden som man under seminariet i fråga funderat på att använda för att ”ändra folks matvanor”. Vilka matvanor som påståendet syftar till specificeras inte mer detaljerat längre fram i artikeln, men man kan anta att det handlar om den i ingressen nämnda läsk. I artikeln antyds

det att mötets frågeställare varit mer hoppfulla kring prispolitiska instrument som metod än vad de svarande experterna varit.

Prisändringar har liten effekt om man vill ändra folks matvanor, konstaterade David Edgerton, forskare vid nationalekonomiska institutionen i Lund (...) Ska man påverka människors matvanor krävs stora prisförändringar (Vår föda 2004:5)

Vilhelm Andersson från Skatteverket, hade uppdraget att besvara frågan vilka skatter som är möjliga att införa om man vill påverka konsumenternas beteenden. Svaret blev ett lakoniskt: inga. Blanda inte in oss i det (Vår föda 2004:5)

Att använda sig av prispolitiska instrument är inget nytt, de flesta varor är beskattade enligt olika taxor, alkoholskatten är i Sverige hög, liksom tobaksaccisen. I motsats står bokmomsen, som i Sverige anses vara låg. Men att beskatta ”onyttiga” livsmedel, som inte är att betrakta som rusmedel, är ett nytt grepp. Enligt Bo Rothsteins två principer är denna typ av styrning att likställa med den komunitära principen, enligt vilken staten vägleder medborgarna i syfte att deras livsprojekt ska ledas in på rätt väg. Rätt väg kan handla om både moraliska och värderingsmässiga frågor, men också, som i detta fall, att sträva efter att påverka ett aktivt val, exempelvis ett inköp av en onyttig vara. Under tiden för den svenska välfärdsstatens grundande var skälet till det förebyggande folkhälsopolitiska arbetet att säkerställa befolkningsutvecklingen och nativiteten, ett tankesätt som även skulle kunna kopplas till den styrningsmentalitet som ibland förekommer inom dagens hälsokommunikation.

I artikeln ”Är det inte farligt med akrylamid längre?” (Vår föda 2008:3) reflekterar Livsmedelsverkets toxikolog Lilianne Abramsson Zetterberg kring svårigheterna kring att informera om gifter i maten på ett bra sätt när nya rön dyker upp hela tiden, speciellt i media.

Kommer vi att utsättas för mindre akrylamid, som resultat av allt arbete som lagts ner? Den frågan ställer jag mig ibland (...) Att informera om gifter i mat på ett balanserat sätt är svårt, eftersom vi reagerar så olika. En del blir överdrivet rädda, andra menar att man inte kan följa allt som sägs i media, då kan man ju inte äta någonting och struntar därför i alla varningar och äter allt (Vår föda 2008:3)

Att informera om gifter på ett balanserat sätt är svårt, menar artikelförfattaren. Och balansgången som alla tjänstemän inom välfärdssektorn måste ta ställning till kan liknas vid det tidigare nämnda spänningsfältet i välfärdsstaten, mellan

auktoritärt ämbetsutövande och en neutral laissez-faire hållning. Ska nya forskningsrön lanseras som förbud eller ska de kommuniceras som information fri att följa om man vill? Det tidigare alternativet gränsar till den tidiga välfärdsstatens auktoritära syn på medborgaren som oupplyst vilde, i behov av råd från de redan upplysta, medan den senare varianten knyter an till en mer senmodern, individuell syn på människan som fri att ta egna beslut om sitt livsprojekt. Hur artikelförfattaren ser på denna balansgång framkommer inte i detalj, men att förbudet är en av flera instrument som finns att tillgå i verktygslådan framkommer i slutet av artikeln.

I Sverige tycker vi om stekt och friterad potatis och vi vill ha kakor till kaffet. Även om vi bara lyckas bli av med en liten del av den akrylamid som finns i maten när vi äter är det ett framsteg (...) Att förbjuda en tillsats av ett ohälsosamt ämne är lätt, men att förbjuda ett ämne som bildas naturligt vid matlagning är mycket svårare (Vår föda 2008:3)

En viktig del av Livsmedelsverkets arbete är att tillhandahålla livsmedelsrekommendationer och kostråd och detta ämne är något som ofta diskuteras i Vår föda. På sista sidan av Vår föda nr 6 (2006) presenteras Livsmedelsverkets reviderade ”fem enkla kostråd”. ”Nu har Livsmedelsverket gett ut fem enkla kostråd som talar om vad vi bör äta mer av eller byta till om vi vill äta nyttigare” meddelar ingressen. Enligt den tillfrågade nutritionisten Heléne Enghardt Barbieri uppkom kostråden på begäran av hälsoinformatörer, kommuner och landsting och bygger på en undersökning från 1997-1998,

där vi såg vad folk faktiskt åt. En slutsats från den undersökningen var att vi åt för lite frukt och grönsaker, fisk och bröd. Dessutom åt vi för mycket fett och framför allt mättat fett. Det finns också nya studier som visar att vi bör äta mer fisk. Likaså har också argumenten för att vi ska äta mer fullkorn stärkts, eftersom det nu är fastställt att de skyddar mot hjärt- och kärlsjukdomar (Vår föda 2006:6)

Enligt den tillfrågade nutritionisten tycks det vara illa ställt med den svenska kosthållningen och kostråden har man därför sammanställt på begäran av folk inom hälsoupplysningsbranschen. Kostråden har man enligt en bildtext som hör till artikeln tryckt upp på vykort och i broschyrform och enligt Heléne Enghardt Barbieri ville man ”komma med positiva råd och inte med förbud och pekpinna”. Råden är utformade som direkta frågor och svar till konsumenten.

”Vill du äta hälsosamt? Ät mycket frukt och grönt, gärna 500g per dag!”

”Vill du äta hälsosamt? Ät bröd till varje måltid, gärna fullkorn!”

”Vill du äta hälsosamt? Välj gärna nyckelhålsmärkt!”

”Vill du äta hälsosamt? Ät fisk ofta, gärna 3 gånger i veckan!”

”Vill du äta hälsosamt? Byt till flytande margarin eller olja när du lagar mat!”

Att barn och unga bör förtära mindre socker är en annan kampanj som Livsmedelsverket drivit. I artikeln ”Sockerfällan” (Vår föda 2006:3) behandlar man den stora mängd söta drycker som unga människor i dag dricker samt rapporterar från symposiet ”Sötningsmedel eller socker” som anordnades i Lund av Swedish Nutrition Foundation.

I praktiken kan det handla om att begränsa drickandet av söta drycker till endast en till två gånger i veckan, vilket fördes fram som ett förslag vid symposiet (Vår föda 2006:3)

Hur detta begränsande skulle gå till redovisas inte närmare i detalj i artikeln, men till ordvalets konnotationer hör en något paternalistisk styrningsmentalitet. I artikeln diskuteras även problemet att energibehovet blir tillfredställt av läsk med resultat att man inte får i sig tillräckligt med vitaminer och mineraler från andra livsmedel.

En annan fara med överkonsumtion av tillsatta, renframställda sockerarter som ingår i sötade drycker, godis, choklad och konditorivaror, är att de inte bidrar med vitaminer, mineraler och andra viktiga näringsämnen. Resultatet kan bli att man får i sig tillräckligt eller för mycket energi, men inte tillräckligt med vitaminer och mineraler (Vår föda 2006:3)

Ett förslag för att råda bot på detta problem kom enligt artikeln fram i den påföljande ”sockerdebben”.

Lär barnen dricka vatten. Varför inte bjuda dem på de nya mineralvattnen med milda smaksättningar om det nu är någon smak man är ute efter i sin dryck? (Vår föda 2006:3)

Ett annat ofta förekommande ämne är att vi äter för mycket salt. ”Halvera saltet! Livsmedelsverket rekommenderar högst en tesked salt per dag” (Vår föda 2007:1) är den talande rubriken på en artikel som tar upp farorna med för högt saltintag, samt ”hur man ska halvera svenska folkets saltätande”. I artikeln uttalar sig Åke Bruce, professor vid Livsmedelsverket.

Det är inte någon kampanj, utan att (sic.) permanent arbete som måste underhållas för att allmänheten ska förstå nyttan med att salta mindre (...) Nu har vi börjat diskutera med

livsmedelsbranschen, storhushåll och restauranger samt med industrier som tillverkar hel- och halvfabrikat som ofta innehåller förvånansvärt mycket salt. Svårare är det att komma tillrätta med saltandet i hemmen (Vår föda 2007:1)

Åke Bruce slår med emfas fast att saltandet måste minskas, på restauranger såväl som i hemmen. Att ”få allmänheten att förstå”, ”komma tillrätta med saltandet” och ”göra något åt” den salta maten på restaurangerna är ordvändningar som för tankarna till mellankrigstidens folkuppfostran och hårdföra former av Rothsteins kommunitära princip enligt vilken staten framhärdat vissa levnadssätt och värderingar framför andra. Måhända är detta kvarlevande rest från förr, för i nästföljande kapitel kommer vi se hur Vår föda även anpassat sig till ett mer individualiserat samhälle.

4.3 Den neutrala statens hälsokommunikation

Den andra kategorin av artiklar vi har tolkat som vanligt förekommande i Vår föda är de ”informativa” artiklarna. Huvudsyftet för den informativa artikeln tycks vara att på ett relativt neutralt sätt rapportera om ett ämne, ofta handlar det om nya forskningsrön, interna förändringar inom Livsmedelsverket, en ny trend inom livsmedelsbranschen eller bland folk, eller något annat fenomen som tidningens redaktion har funnit värt att informera om. Den informativa artikeln ser vi i motsats till den tidigare analyserade ”uppmanande” artikeln som en modernare form av hälsokommunikation, vars syfte är att lika mycket neutralt informera som att bereda trevlig läsning. Plockar vi fram Rothsteins ideologiska uppdelning av filosofin bakom välfärdsstaten kan vi konstatera att den här gruppen av artiklar hamnar nära autonomiprincipen, som bygger på tanken om en icke-auktoritär stat som inte bör blanda sig i medborgarnas livsprojekt. Istället är de moraliska och värderingsmässiga valen bakom varje handling upp till den enskilda individen att ta ställning till. På samma vis kan man även knyta an till Giddens teorier om senmoderniteten som en tid där livsstilsprojekten upphöjts till en ny typ av andlighet, där val av mat och råvaror i sin kost är mer självförverkligande än näringsintag, eller för den delen, verktyg för att hålla befolkningen frisk, sund och nativitetensmässigt produktiv. I de artiklar vi klassificerat som informativa kommer tanken på maten som ett livsstilsprojekt upp då och då, även med anknytning till

vad som anses vara ”modernt” eller ”trendigt”. I artikeln ”Dinkelvete inne igen” (Vår föda 2005:4) berättas det med utgångspunkt i en dinkelveteodling på Gotland om att dinkelvetet gått från att vara en bortglömd kulturväxt till att vara ett populärt sädesslag som säljer bra i storstäderna. Samma angreppssätt har man i artikeln ”Hälsosamt fullkorn, nu också på fiskpinnar och i korvbröd” (Vår föda 2006:6) där fullkornet målas upp som en nyttig ingrediens som tagit sig in i även de mest urbana livsmedelsprodukterna.

Det nyttiga fullkornet kommer på bred front. Fullkornsbröd i olika former tar allt större plats på butikernas brödhyllor. Och nu kommer fullkornspastan, korvbröd bakat på fullkornsmjöl och fiskpinnar panerade i fullkorn. Snabbmatskedjorna serverar hamburgare med fullkornsbröd (Vår föda 2006:6)

I fascinerade ordalag redogör artikelförfattaren för hur det nyttiga fullkornet blivit allt populärare och att det numera går att finna i produkter som tidigare setts som onyttiga. Och orsaken till detta verkar vara en ny typ av livsstil där nyttighet och hälsa värderas högt.

Livsmedelsbranschen har tagit till sig hälsobudskapet och ersätter nu vitt mjöl med fullkornsmjöl. Det ska den ha beröm för (...) Att fullkorn är nyttigt vet vi. Mycket fullkorn i kosten i kombination med en i övrigt hälsosam livsstil skyddar mot välvärdssjukdomar som hjärt- och kärlsjukdomar och troligen också mot övervikt (Vår föda 2006:6)

Artikelförfattaren talar om ”hälsobudskapet”, en ”hälsosam livsstil” och snabbmatsprodukter som omformerats för att passa den rådande hälsotrenden. I artikeln har vi att göra med en ny syn på mat och folkhälsa som bryter mot synen på mat som ett samhällsproblem som nutritionister och skolsjuksköterskor har till uppgift att informera om. Istället lanserar Livsmedelsverket fullkornsprodukter och hälsosamma sädesslag som något som är ”inne” eller som något ”modernt”. Ur ett hälsokommunikationsperspektiv kan man tolka det som att man försöker sälja in ett hälsomässigt fördelaktigt beteende genom att koppla det till en livsstil, till exempel en ekologisk gård på Gotland där det odlas ett trendigt mjöl, istället för att producera ett färdigt kostråd. Skillnaden består i att leverera ett färdigt budskap eller låta konsumenten skapa sig ett eget budskap med utgångspunkt i till exempel den här artikeln. Enligt Giddens teorier om senmoderniteten är just livsstilsprojekten en av vår tids viktigaste markörer för social kredibilitet och

framgång, och naturligtvis hör också valet av föda hit, betänk bara titeln på ett av de mest framgångsrika tv-programmen på senare tid: ”Du är vad du äter”.

Samma typ av resonemang går att återfinna i artikeln ”Nu väljer vi fett!” (Vår föda 2008:2). Här är det de rejäla mjölkprodukterna, grädden och smörets framgångar på bekostnad av light-produkterna som avhandlas. Och det är en trend och ett ”sökande” efter det äkta som anförs som den huvudsakliga orsaken.

analysföretaget Trendethnography tolkar mönstret att rata fettsnålt som en ny slags statusjakt, att visa för andra att man njuter av livet, ger sig tid att laga god mat, gärna husmanskost, har råd att unna sig lite extra, som smör och äkta grädde, och klarar att hålla vikten ändå (...) Ett annat tydligt mönster som vi såg före klimatfrossan är att söka meningen med livet, det okonstlade, sanna och äkta. Klimatdiskussionen, rädslan och debatten om alla tillsatser har bara spätt på det sökandet. Människor känner sig vilsna och vill ha något trovärdigt och säkert (Vår föda 2008:2)

I linje med den så kallade ”slow-food” trenden har just det äkta och det naturliga kommit att bli ett av de mest eftertraktade epiteten att sätta på sin föda. I artikeln talas det om att ”söka meningen med livet, det okonstlade, sanna och äkta” och som läsare dristar man sig närmast att dra paralleller till något slags naturtillstånd där allt är rent och ärligt. Och kanske är det just det många vill åt i sitt sökande när man väljer närproducerat och långkok. Giddens talar i boken ”Modernitet och självidentitet” om överflödet av val i dagens samhälle, vilket gör folk både villrådiga och ångestfyllda, och därför söker sig till det ”naturliga” eller något annat drömmarnas land, eller som artikelförfattaren skriver, ”människor känner sig vilsna och vill ha något trovärdigt och säkert”. Återigen kan vi konstatera att maten porträtteras som en statusmarkör och ett livsstilsprojekt snarare än ett nödvändigt ont, eller ett verktyg för att uppnå bättre folkhälsa i linje med forna tiders folkhälsoupplýsning. Istället fungerar medborgaren här som ett autonomt subjekt, fri att själv skapa sitt eget livsprojekt och sina egna värderingar kring mat och hälsa.

I spänningen mellan Rothsteins kollektivistiska kommunitära princip och den autonoma principen spelar just det egna valet en central roll. Att själv välja hur ens liv ska te sig står emot en tanke om att även någon annan kan ha ansvar över dig och dina göranden, och i slutändan påverka dina val. Hur folkhälsokommunikationen ska ställa sig till detta diskuteras i artikeln ”Aktiva val stärker konsumenternas makt” (Vår föda 2006:6). Här uttalar sig

jordbruksminister Eskil Erlandsson om hur folkhälsokommunikationen och Livsmedelsverkets kostråd bör gestalta sig.

Bland många viktiga uppgifter för Livsmedelsverket är arbetet med bra matvanor den allra viktigaste (...) Att påverka på det här sättet ger konsumenterna ett val och det är helt OK. Det ligger inget otillbörligt i det, säger jordbruksministern. Jag ser det som en naturlig del i folkupplysningen (Vår föda 2006:6)

Även om termen ”folkupplysning” ter sig något föråldrad och bygger på en typ av envägskommunikation betonar jordbruksministern konsumenternas egna val, människan ska ha ett eget val när den tar till sig kostråd och liknande, och staten ska inte tvinga på medborgarna ett visst beteende eller en viss typ av värderingar. Ska man placera tankesättet i en politisk-filosofisk dimension hamnar man närmare den autonoma principen än den komunitära dito, vilken rör sig bort från tidigare årgångar av hälsokommunikation. Samma tankegods går att finna i artikeln ”Ät för att bli vacker – motionera för att bli frisk” (Vår föda 2005:3) där man med utgångspunkt i en avhandling från Lunds universitet av Helena Sandberg diskuterar kring faktumet att hälsa får allt större utrymme i medierna. I slutet av artikeln konstaterar Håkan Jönsson, doktor i etnologi vid Lunds universitet, att ett regimskifte skett inom hälsokommunikationen, från kollektivism till individualism.

Folkhälsotraditionen bygger på den kollektivistiska tanken. Det är få som försvarar den i dag. Nu är mat och hälsa individfokuserat. Det anses vara individens ansvar att hålla sig i god form och äta bra (...) Vi vill inte se att det kan vara samhällsstrukturen som får oss att äta osunt. Att det exempelvis kan vara arbetsorganisationer med flextider som gör att lunchraster dras in med dåliga matvanor som resultat. Mat och hälsa sett i ett brett perspektiv är en politisk fråga, men vi gör det i dag till frågor för individen (Vår föda 2005:3)

Att man kan förknippa det tidigare folkhälsofrämjandet med en komunitär ideologi har vi tidigare konstaterat med hjälp av Bo Rothsteins två politisk-filosofiska principer för vad staten bör göra. Här meddelar även Livsmedelsverket i sin egen tidning att en förskjutning skett, bort från de kollektivistiska och paternalistiska tankegångarna, mot ett mer individualiserat folkhälsoarbete. I artikeln tar man upp att oviljan mot att erkänna större samhällsstrukturer i samhället även visar sig när det gäller folkhälsopolitiska ställningstaganden, något som även kan kopplas till en senmodern föreställning om individen som den

absoluta herren över sitt eget hus, sina egna livsval och sitt eget livsprojekt. Ett livsprojekt som i allra högsta grad innefattar vår föda.

5 Resultat och slutdiskussion

I ett tidigt skede av uppsatsarbetet kunde vi utröna att Vår föda huvudsakligen består av två typer av artiklar som är av intresse för att svara på våra frågeställningar; den informativa artikeln och den uppmanande artikeln. De uppmanande artiklarna är av traditionell karaktär och kommunikationsmässigt handlar det mycket om att ge kostråd, annonsera nya påbud samt diskutera livsmedel ur ett riskperspektiv, allt utifrån en äldre folkhälsopolitisk syn. Utifrån vår tolkning av de uppmanande artiklarna menar vi att dessa står nära en kommunitär ideologi när det gäller deras förhållande mellan individ och statsmakt. Här är påverkan av den enskilde individens värderingar fortfarande det centrala tillvägagångssättet för att skapa samhälllig förändring. Den informativa artikeln kan sägas stå på andra sidan spektrat och representerar en mer modern syn på hälsokommunikation, där individen står i fokus och den mästrande tonen lagts åt sidan. Artiklarna berör nya livsmedelstrender på ett reflekterande sätt, mat ses inte enbart som föda eller ett verktyg för bättre folkhälsa. Istället diskuteras livsmedel som en livsstil och ett livsval, i linje med det rådande samhällsklimat som lyfter fram det enskilda valet och var persons livsprojekt. I förhållandet mellan individ och statsmakt menar vi att den informativa artikeln sällan sig till en mer autonom ideologi där staten i sitt förhållande till medborgarna strävar efter att vara neutral. Vad gäller influenser från äldre tiders folkhälsoupplýsning kan vi konstatera att Vår föda och livsmedelsverkets kommunikation till viss del bär spår av mellankrigstidens folkhälsoupplýsningstanke. Spår av styrningsmentalitet och paternalistiska tankebanor förekommer i viss utsträckning i de uppmanande artiklarna. Detta överskuggas dock av att tidningen och myndigheten i fråga tycks ha anpassat sig till det omgivande samhällsklimatet på ett relativt effektivt sätt. I de informativa artiklarna är påbuden av vägledande karaktär och förbuds- och styrningsmentaliteten sällan förekommande. Livsmedel diskuteras som en del av människans livsstil och de livsmedelsråd som påbjuds är mer frivilliga än påtvingande.

6 Referenser

- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Giddens, Anthony, 1997. *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Heide, Mats – Johansson, Catrin – Simonsson, Charlotte, 2008. *Kommunikation & organisation*. Malmö: Liber.
- Hirdman, Yvonne, 2000. *Att lägga livet till rätta: studier i svensk folkhemspolitik*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Jarlbro, Gunilla, 1999. *Hälsokommunikation: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordenfelt, Lennart, 1994, s.109-141 i Carlsson, Gösta – Arvidsson, Ola (red.). *Kampen för folkhälsan: prevention i historia och nutid*. Stockholm: Natur och kultur i samarbete med Forskningsrådsnämnden (FRN).
- Olsson, Ulf, 1997. *Folkhälsa som pedagogiskt projekt: bilden av hälsoupplysning i statens offentliga utredningar*. Diss. Uppsala : Univ.
- Olszon, Elisabeth, 1995. *Informatörer och aktörer inom området mat och hälsa*. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Rothstein, Bo, 1994. *Vad bör staten göra?: Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. 1. uppl. Stockholm: SNS.
- Sandberg, Helena, 1999. *Folkhälsoupplysning genom tiderna*. Lund: Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap, Lunds universitet. (<http://www.lu.se/o.o.i.s?id=12588&postid=605906>)

Vår föda. 2004:5. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2005:3. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2005:4. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2006:3. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2006:6. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2007:1. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2008:2. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.

Vår föda. 2008:3. Stockholm: Statens institut för folkhälsan.